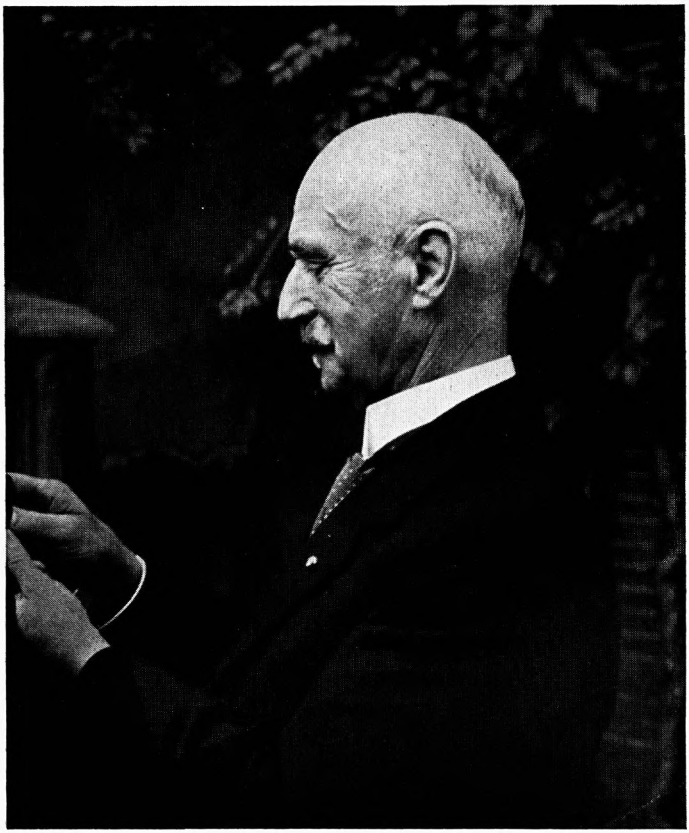

Mr. G. J. ter Kuile.

1871—1954.

IN MEMORIAM Mr. G. J. TER KUILE

16 Juli 1871—9 Mei 1954

Op 9 Mei 1954 is uit ons midden heengegaan Mr. Gijsbertus Johannes ter Kuile, die meer dan een halve eeuw een prominente positie in „Overijsselsch Regt en Geschiedenis" heeft ingenomen. Daarvan getuigen de volgende data:
1899 in de jaarvergadering als lid aangenomen.
1910—1922 Secretaris der Vereniging.
1922—1948 Voorzitter als opvolger van Dr. J. C. van Slee.
In 1948 benoemde de Vereniging hem tot Ere-Voorzitter (1948—1954). Door deze benoeming heeft de Vereniging Overijsselsch Regt en Geschiedenis op passende wijze uiting gegeven aan haar grote waardering voor persoon en werk van Mr. G. J. ter Kuile.

Enige herinneringen aan de Overledene mogen hier een plaats vinden. Hij werd geboren te Enschede als vierde en jongste zoon van Mr. Hendrik ter Kuile, Kantonrechter aldaar en Hendrika Cromhoff. Beiden waren deze van oude Twentse familie. De ter Kuile's stammen uit Buurse in het zuid-oosten van Twente van het erve Koelboer, waarvan alleen nog de plaatsnaam voortbestaat. Hoewel de familie zich over de wereld verspreidde, beschouwt zij zich nog steeds min of meer als een „clan", die vasthoudt aan traditie en familieband. Niemand heeft daaraan meer aandacht besteed dan hij, aan wie deze woorden van herinnering zijn gewijd.

Hij legde zijn genealogische studies vast in familieboeken, uitgekomen in 1906 en 1926 en was op zijn hoge leeftijd nog met grote toewijding bezig om in samenwerking met zijn zoon en naamgenoot Mr. G. J. ter Kuile Jr., Rijksarchivaris in Overijssel, een nieuwe uitgave voor te bereiden. Die taak heeft

hij helaas niet kunnen volbrengen door de afsnijding van zijn levensdraad.

In de tak der Ter Kuile's, waartoe Mr. G. J. ter Kuile behoorde, is het gedurende meerdere generaties traditie geweest de juridische richting te volgen. Meerderen studeerden in onze oudste Universiteitsstad Leiden. Van de zoons van Mr. Hendrik ter Kuile, die kantonrechter en lid van de Provinciale Staten van Overijssel was, zijn drie daar in de rechten gepromoveerd. Na de grote brand van Enschede op 5 Mei 1862 woonde de familie in een deftig huis in de Langestraat om zich daarna terug te trekken op het oude erve het Wooldrik in de Zuid-Eschmarke van Lonneker.

Gijsbertus Johannes stelde zijn krachten in dienst van het Onderwijs en werd bij zijn aftreden voor zijn grote verdiensten op dit en ander gebied gehuldigd.

Ieders werk wordt na verloop van tijd licht vergeten. Doch wat niet vergeten zal worden is ter Kuile's werkzaamheid op historisch gebied. Door zijn grote kennis en de verspreiding daarvan heeft hij Twente blijvend aan zich verplicht. Hij heeft zijn bewoners de waarde van hun geboortegrond leren beseffen en hen doordrongen van het voorrecht in Twente te mogen wonen.

Een opsomming van de publicaties van de hand van Ter Kuile is aan het slot van dit gedenkschriftje gegeven. Niet binnen het kader daarvan vallen de ontelbare dagbladartikelen, die hij schreef, telkens wanneer hij het nuttig achtte de aandacht te vestigen op dingen, die het verleden van onze streek betroffen. Veel opbouwend werk is er op die wijze door hem verricht en veel is vastgelegd, hetwelk anders verloren zoude zijn gegaan.

Enkele werken uit de vele zou ik in het bijzonder willen vermelden. Bovenaan staat voor mij het hoogst belangrijke boek „Geschiedkundige Aantekeningen op de Havezathen van Twenthe", hetwelk in 1911 uitkwam. Het is een prachtig werk naar inhoud en vorm en blijft voor velen nog steeds een

vraagbaak. Reeds vele jaren is het uitverkocht en meermalen is overwogen en aangedrongen op een nieuwe uitgave. Mr. ter Kuile heeft het niet meer aangedurfd in verband met zijn leeftijd. Direct daarna mogen genoemd worden „Geschiedenis van den Hof Espelo, zijne eigenaren en bewoners" en „De Twentsche Watermolens", waarvan er zovele reeds verdwenen zijn.

Ter Kuile's grootste oudheidkundige en persoonlijke vriend is geweest J. J. van Deinse, van Vlaams-Zeeuwse afkomst, die één der meest bekende en gewaardeerde Twentse figuren is geworden op oudheidkundig gebied. Ofschoon van verschillende aard en aanleg, waren zij nauw aan elkaar verbonden. Terwijl Ter Kuile de wetenschappelijke geschiedvorser was en dit in zijn werken bleef, was Van Deinse de populaire uitdrager naar buiten van zijn kennis van „Twènter Laand, Leu en Lèven". Daaraan kan ik nog toevoegen van Twenter tradities, gewoonten en „spraoke". Dat gaat vooraf aan de tijd van rijwielen en auto's, waarvan de laatste thans de straatwegen onveilig maken. Samen en ieder voor zich hebben zij het land afgespeurd. Gezeten om het „heerdvuur" der „losse"-huizen hebben zij naar oude vertelsels en overleveringen geluisterd en aantekeningen daarover gemaakt. Die tijd ligt lang achter ons. De Twentse „spraoke", waarin vele nuances voorkomen, werd door ter Kuile, Van Deinse en Cato Eldering beheerst. Daarvan getuigen hun proza en gedichten

Voortkomende uit deze grote liefde voor geboortegrond en verleden werd in de aanvang dezer eeuw het initiatief tot de stichting ener Twentse Oudheidkamer genomen door G. J. ter Kuile, J. J. van Deinse en H. B. Blijdenstein, waaraan ook schrijver dezer op bescheiden wijze heeft mogen medewerken. Doel ervan was, om bij de snelle verandering der tijden iets te bewaren en vast te leggen van het vele, dat Twente toen nog bezat aan tradities, huisraad en eenvoudige landbouwwerktuigen, aan havezathen en erven. Jan Jans heeft dat in jongere jaren voor de bouwtrant in kloeke potloodtekeningen gedaan. Ik geloof, dat hun werk niet tevergeefs is ge-

weest. Ieder groot volk wortelt in het verleden en ik ben van oordeel dat, wanneer Twente in haar veelzijdig geworden industrie in Nederland zulk een belangrijke plaats inneemt, dit niet voor een gering deel is terug te voeren op de oude geest van werkzaamheid, soberheid, doorzettingsvermogen, gehechtheid aan de bodem en aloude gevoelens van Noaberschap. Die zijn niet alle verloren gegaan. Landbouw en industrie hebben zich naast elkaar zonder te grote tegenstellingen kunnen ontwikkelen. Als voorbeeld moge dienen het neven elkander bestaan van Twickel, de parel van Twente, en de veelzijdige grootindustrie van Hengelo.

Ook op het gebied van prae-historie heeft Mr. G. J. ter Kuile zijn verdiensten. Hij was Leids studiegenoot van Dr. J. H. Holwerda, de baanbreker van het oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland. Onder Holwerda hebben in de aanvang van deze eeuw de eerste wetenschappelijk geleide ontgravingen in Twente plaats gehad. Ik denk aan het onderzoek vàn grafheuvels uit de bronstijd (Haarle onder Ootmarsum), urnenvelden uit de ijzertijd (Rijssen), de Saksische(?) walburg „de Hunenborg" onder Tilligte. Met intense belangstelling hebben ter Kuile en Van Deinse daarbij geassisteerd.

Het meest hier geschrevene betreft Twente. Doch ook voor Overijssel in zijn geheel heeft Ter Kuile veel gedaan. Overijsselsch Regt en Geschiedenis heeft dit weten te waarderen.

Zo zie ik in Mr. G. J. ter Kuile zelf een bescheiden mens, voor Twente een figuur van blijvende betekenis. Ik ben dankbaar in mijn leven met hem, met van Deinse, H. B. Blijdenstein, Cato Elderink, C. J. Snuif, W. H. Dingeldein, die reeds allen van ons zijn heengegaan, in verschillende zin te hebben mogen samenwerken. Misschien treed ik in herhaling, wanneer ik mede ter kenschetsing van de schrijver enige regels aanhaal uit zijn „Aolde Joars Prakkezoatie" van 31 December 1922:

„Mien Volk noar berr... alleen de Klok nog wakker...

„Now bid ik biej den heerd vuur 't leeve Twentsche Laand;

„Mien God, bescherme Dow de leu, de stadt den akker,
„Maak Dow ons stil en staark, doo Dow ons Diene Haand".

Deze dichtregels spreken tot mij en zullen dat blijven doen tot het einde mijner dagen, zoals enkele gedichten van Cato Elderink dat doen, Van Deinse's Twentse Volkslied en Johanna van Buuren's Krönnenzommer. Zij vloeien voor uit de liefde voor onze geboortegrond en voor het verleden onzer streek en bevolking.

Mr. G. J. ter Kuile blijft in mijn herinnering en in zijn werken leven als een figuur van zeer grote en blijvende verdienste. Hij bezat meerdere eigenschappen, die typerend voor Twente zijn: gereserveerdheid, degelijkheid, vasthoudendheid en trouw.

's-Heerenberg, Dec. 1954. J. H. v. H.

Lijst der belangrijkste geschriften

1. Familie ter Kuile. Zwolle 1900.
N.B. Niet in de handel.
2. Geschiedenis van den Hof Espelo, zijne eigenaren en bewoners. Werken Overijss. Regt en Geschiedenis; Zwolle 1908.
3. Twentsche oudheden. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, XXV (1909) blz. 1-26
4. Geschiedkundige aanteekeningen op de havezathen van Twenthe. Almelo 1911.
5. De veldtocht van prins Maurits en graaf Willem Lodewijk naar en door Twenthe in 1597. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, XXXII (1916) blz. 34-57.
6. Een zoon van het Singraven (G. A. Chr. W. markies de Thomas). — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis XXXII (1916) blz. 58-67.
7. Ons Twenthe. Proza en poëzie uit en over Twenth. Almelo 1919.

8. De Twentsche watermolens. Almelo 1922.
9. De Twentsche oude klokken. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, XLI (1924) blz. 130-149.
10. *G. J. ter Kuile Senior en Junior,* De familie ter Kuile. Leiden 1926. *N.B.* Niet in de handel.
11. De havezathen van Overijssel. — *G. A. J. van Engelen van der Veen—G. J. ter Kuile—R. Schuiling,* Overijssel (Deventer 1931), blz. 210-238.
12. Uit de historie van Maria van Beckum en Ursula van Werdum. — Uit het verleden der Doopsgezinden in Twenthe (z.j.), blz. 5-10.
13. Twentsche Eigenheimers. Historische schetsen van land en volk tusschen Dinkel en Regge. Almelo 1936; 2e druk 1947.
14. De opkomst van Almelo en omgeving. Zwolle 1941; 2e druk 1947.
15. De oude Twentsche uurwerkmakers. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, LIX (1943) blz. 104-116.
16. Onze Overijsselsche religieuse poëzie. Almelo 1946.
17. In Overijssel benut oud papier en zijn watermerken. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, LXII (1947) blz. 11-20.
18. De Groote Scheere in de geschiedenis. — Ve,rsl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, LXIII (1948) blz. 72-93.
19. Recente archeologische bodemvondsten in Overijssel. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, LXIV (1948) blz. 17-24.
20. De openbare en particuliere munt- en penningverzamelingen in Overijssel. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, LXVI (1951) blz. 196-208.
21. Het graafschap Lingen onder de Oranje's. — Versl. en Med. Overijss. Regt en Geschiedenis, LXVIII (1953) blz. 13-31.